

Andebu Fortidslag

Årsskrift 2020
14. årgang

Forord, ved leder Arvid Vegger

Våre årsskrift kommer, som dere vel har registrert, med noe ujamne mellomrom, men her er utgaven for 2020. I år inneholder den flere uavhengige epistler.

Vi begynner på Gravdal med rutebilenes spede start og utviklingen til Farmand. Det var ikke så enkelt å være buss-sjåfør den gangen, men spennende var det nok!

Det fortsetter i Kodal med historier fra Bjørndal, Kodal kirke, om skoletid, naboer og ikke minst kunstneren Hans Holmen.

Siste bolken er et utdrag av boken som Torbjørn Hallenstvedt skrev om sin far Olav, grundig dokumentert og vel utført, noe som var et kjennetegn ved Torbjørn.

Vi takker bidragsyterne Rolf Klemmetsby

Stein Rune Klemmetsby

Arne Bjørndal

Torbjørn Hallenstvedt

Videre har Lorens Berg-stiftelsen, Arne Bjørndal, Gerd Liverød Hagen, Gunnar Gallis og Jan-Agnar Stålerød bidratt med bilder.

Vi håper dere får glede av å se og lese dette på mørke høstkvalder, eller om dagen, det går like fint.

Arvid Vegger

Leder i Andebu fortidslag

Fra redaktøren

Jeg har hatt stor hjelp fra Gerd Liverød Hagen og Anne Lise Høydahl som begge har skrevet noen av manuskriptene inn på digitalt tekstformat. De har også hjelpt til med korrektur og har sammen med resten av styret i fortidslaget kommet med andre forslag til forbedringer. Faren min, Gunnar Gallis, sitter etter hvert på et enormt bildemateriale fra heile Andebu kommune. Det er bare å spørre så kommer det ferdig skanna bilder på e-post til meg.

Mye av kunsten til Hans Holmen eksisterer fortsatt i Andebu, både inne og ute. Vi viser noen eksempler på dette.

Fortellinga til Jacob Skatvedt var ferdig i digitalt format fra Stein Rune Klemmetsby, veldig kjekt.

Torbjørn Hallenstvedt har med den store biografien om faren Olav Hallenstvedt laga et flott verk som er interessant langt utover nærmeste familie og venner. Verket ble fullført i 2014. Da hadde han alt fått en dødelig kreftdiagnose, og Torbjørn døde i oktober 2017, 71 år gammel.

Jeg må også takke Arvid Vegger for tålmodig masing på meg om å få årsskriftet ferdig.

Kristian André Gallis

Innhold

Forord, ved leder Arvid Vegger.....	3
Fra redaktøren.....	4
Jacob Skatvedt forteller.....	6
Rutebilveteraner som var med fra begynnelsen.....	6
Arne Bjørndal forteller.....	11
Litt kodalhistorie, fra steinalderen til slutten av 1946.....	11
Prestbøen skole.....	15
Søsknene Hans Oluf og Hanna Otilde Olsen Skorge.....	19
Hans Holmen.....	25
Eksempler på kunsten til Hans Holmen.....	34
Torbjørn Hallenstvedt forteller.....	40
Olav Hallenstvedt.....	40
Hvalfangst.....	41
Hjemkomsten etter krigen.....	44
Tilbake på hvalfangst.....	44
1950-tallet.....	46
Faste inntekter.....	47
Bryllup og begravelse.....	50
Pensjonistårene.....	51

Jacob Skatvedt forteller

*Teksten er basert på et intervju av
Jacob Skatvedt, gjort av Rolf Klemmetsby i 1982.
Det ble nedskrevet av Stein Rune Klemmetsby i 2018.*

Rutebilveteraner som var med fra begynnelsen

Jacob Skatvedt er født 15. februar 1906 i Sandefjord. Han fikk sertifikat i 1924, og offentlig sertifikat for persontransport i 1927. Han kjørte rutebil fra samme dag for Holt & Gravdal. Han kjørte i Rutebilene Farmand A/L fra starten 1. april 1939. Det var ruten Tønsberg – Hvittingfoss han kjørte fra 1927 til 1947. Skatvedt ble ansatt på kontoret i 1947, og i de siste årene frem til han ble pensjonist i 1974, var han ansvarlig for lønningene i selskapet. Han var bosatt i Åsgårdstrand. Jacob Skatvedts familie flyttet i 1912 til Gravdal i Andebu. Dette var i automobilens barndom og vi lar Skatvedt selv fortelle fra den tiden.

«Ja, jeg var ikke gamle karen da jeg begynte med gårdsarbeide for min onkel Ludvig Holt, som sammen med kjøpmann Ludvig Skatvedt i 1919 startet bilruten Bråvoll – Gravdal – Tønsberg.»

I 1921 gikk Skatvedt ut som kompanjong og inn kom så Kristian Gravdal, med firmanavn Holt & Gravdal. På denne tiden overtok de ruten til Vivestad etter et kommunalt selskap, og senere ble ruten forlenget til Hvittingfoss. Ruten til Bråvoll og Håskén ble nå kjørt med personvogn som korresponderte med Tønsberg-bilen på Gravdal. «Holt lærte meg å kjøre personbilen, og det hendte nok at jeg kjørte til Håskén et par ganger uten sertifikat.»

«I 1924 var jeg gammel nok og sammen med to andre kjørte vi opp til sertifikat for en ingeniør fra Sandefjord som drev sjåførscole. Vi møtte ham i Kodal, viste våre kjøreferdigheter før jeg fikk *lappen* fra Horten politikammer. Det var enklere trafikkregler og motorkyndigheter å pugge den gangen.»

«Samme år begynte jeg å kjøre lastebil innimellom. Det var en Federal, årsmodellen husker jeg ikke. Den hadde karbidlykter, men ikke massiv gummi i dekkene. Motoren var på 30 hk, sertifisert på 1 tonn. Fra en sag i Vassås, som lå ved Bergsvannet, kjørte jeg materialer og honved til Tønsberg, en til to turer pr.

dag. Sagen var eid av Gustav Marthinsen som også drev kolonialforretning i Vivestad.»

Bilde 1: Federal lastebil

«Motoren var svak, så det hendte jeg måtte rygge opp bratte bakker, for reversen var det laveste giret. Dette var et arbeid jeg hadde ved siden av gårdsarbeidet.»

Sammen med Kolbjørn Marthinsen (senere drosjeeier i Tønsberg) jobbet jeg ute på jordet da det kom beskjed om at de trengte en til å kjøre rutebiltur over Håskén. Da gjaldt det å løpe fort for å komme først og få turen. Det ble brukt åpne personbiler, en femseters Dodge 1919 – 1920-modell, og en Chalmer syvseter med to klappseter mellom baksetet og forseteryggen. Det kunne hende det var mange passasjerer og varer fra Tønsberg. Passasjerene sto på stiggjerdet på utsiden og ellers hvor de kom til. Det kunne være 12 – 15 passasjerer å frakte, og i tillegg kom varene som ofte måtte legges i den nedslåtte kalesjen. En rute kjørte om Bråvoll – Skjelland og retur. Den andre ruten kjørte om Moland – Håskén – Bøen – Heimdal – Gravdal. Veien mellom Bøen – Nes og Bråvoll var ikke bygget da. Veiene var smale og dårlige og det var flere grunder underveis. Vi måtte kjøre ned Høyjordbrekka til Heimdal. Brekka var så bratt at det var nesten umulig å kjøre oppover. Chalmeren hadde dårlige bremses og

clutch, og til å begynne med hendte den hoppet i gang inntil jeg lærte den bedre å kjenne»

«I 1927 tok jeg offentlig sertifikat for personbefordring, og det ble slutt med gårdsarbeid og småbusskjøring. Nå fikk jeg fast rute på Hvittingfoss - Tønsberg. Lønnen var seks kroner dagen, søndagen var jeg fri. I 1931 giftet jeg meg med Guro og vi bosatte oss i Hvittingfoss. I 1937 kjøpte vi hus der, og vi bygget senere garasje til to rutebiler. Da vi solgte huset i 1948, bygget Farmand garasjer på den andre siden av veien. Der hadde Farmand garasjer så lenge selskapet var i drift.»

Bilde 2: Federal, kalt Goliat. Norges største rutebil den gangen.

«Den første bilen jeg brukte på Hvittingfossruta var en Republic, og den hadde dårlige bremses og var stadig til reparasjon. Kristian Gravdal reparerte, likedan hos Ola Gravdals smie. Kristian Gravdal kjørte til Vivestad. Den rutebilen som det kommunale selskapet brukte før hadde massiv gummi og presenning på sidene. Far til Arne Løn kjørte denne ruten. Holt & Gravdal hadde en Federal som ble kalt Goliat, som var Norges største rutebil på den tiden med 24 seter. Den ble mest brukt som reservebil og til snøbrøyting. Den var så tung på rattet som fy. Når vi kom inn den gamle Farmannsveien og skulle svinge rundt den

krappe svingen ved Adolf Larsens bakeri/Jøntvedts Auto (nå ved Kristinakvartalet) hendte det at vi måtte stå for å tørne rattet. Setet var så høyt at jeg knapt rakk ned til pedalene.»

«I 1929 fikk vi en ny Federal med 24 seter, riktig fin, bedre bremses, seter, lys og penere formet karosseri. Det ble en stor overgang. Så ble vognene bedre og bedre, og omkring 1934 fikk vi Reo med 29 seter.»

«For Klemmetsby & Aas kjørte jeg Sørby – Holtruten i fire måneder i 1928. Veiene var fæle under teleløsningen. På vårparten var veien opp til Holt stengt og ruten gikk bare til Sørby på Sørlandske hovedvei som E-18 het den gangen. Men også denne veien var dårlig på våren. På de verste stedene måtte vi kjøre på planker og granbar. Veien til Hvittingfoss var bedre.»

Bilde 3: Skatvedt med GMC på rute Sem – Sørby – Skjee

«Om vinteren ble rutebilene brukt til å brøyte snø, også i rute. Kristian Gravdal brøytet mye med Goliat. Vi fikk ikke lagt veiene ut i full bredde, og det hendte at vi måtte henge hestep plank etter rutebilen for å få trykket ut kantene. Det var ikke alle steder vi kunne møte biler og hestekjøretøyer. På ettervinteren var det bare to spor i den smale veien. Så frøs det til, og skulle en være så uheldig å møte en bil, så var det å ta frem den medbrakte øksen og hugge opp nye spor for begge kjøretøyene slik at en kom ut på siden og kunne passere hverandre. Den som ikke har vært med på alt dette vil vel knapt tro det var slik.»

«Så kom krigen med mange problemer. Gassgeneratorer, dårlig motorolje, motorer som bekket seg, radiatorer som skranglet seg løs, og etterhvert nedslitt materiell. Det er utrolig hva man kan venne seg til når en må. Det kjørte ikke ruter på søndagene, men jeg måtte starte rutebilen på disse dagene for å være sikker på å komme i gang mandag morgen. Jeg fortsatte å kjøre Reo med generator, de gikk ganske bra når de fikk godt stell, men trekkraften var dårlig.»

«De lengste rutene hadde med tilhengere for å få med varer. De ble bygget på Farmands verksted på Gravdal, og understellet var gjerne fra gamle biler. De kunne være åpne og lukkede, og to og firehjuls. Ruten tok ofte to timer å kjøre, og det var mye varer med på alle ruter.»

«Verkstedet på Gravdal var tidligere garasjer for Holt & Gravdal, og ble bygget i 1938. Det var hovedverksted for Farmand frem til 1965, da det ble bygget nytt verksted på Kilen ved Tønsberg.»

«Det ble kjørt med generatorer en stund etter krigens slutt, for det tok tid å gjøre om motorene til bensindrift igjen. Det tok også tid med å få nye rutebiler. Farmand overtok 17 Citroën-chassiser etter tyskerne, som ble sendt rundt for å få bygget karosserier. De første nye bussene ble levert fra Larvik karosserifabrikk i 1946.»

«I juli 1947 begynte jeg på kontoret, etter en tid fikk jeg ansvar for lønningene. Regnet ut lønningslistene, så var det å legge i lønningsposene som ble utlevert hos kasserer. I dag er det enklere når lønn går over bankkonto. Det startet forresten på den tiden jeg sluttet i 1974 og ble pensjonist.»

«Som før nevnt, solgte vi huset i Hvitvingfoss i 1948, og kjøpte hus i Åsgårdstrand, hvor vi har hatt det fint i disse årene. Flott utsikt utover Oslofjorden og nær til Munchhuset.»

Jeg spør ham om hvordan helsen er, og etter et hjerteinfarkt i 1982 har han kommet seg betraktelig og ser frem til å arbeide i hagen igjen, og har vært påpasselig med mosjon og gymnastikk.

Guro Skatvedt er også kjekk, men med noen småplager tross alderen. De har vært flinke i alle år til å fotografere, så det er ikke få minner fra gamle dager, med gamle rutebiler som vi har vært heldige å få benytte til rutebilhistorien.

Arne Bjørndal forteller

De følgende tekstene er basert på foredrag Arne Bjørndal har gjort. Vi har latt det muntlige preget til tekstene bli med her.

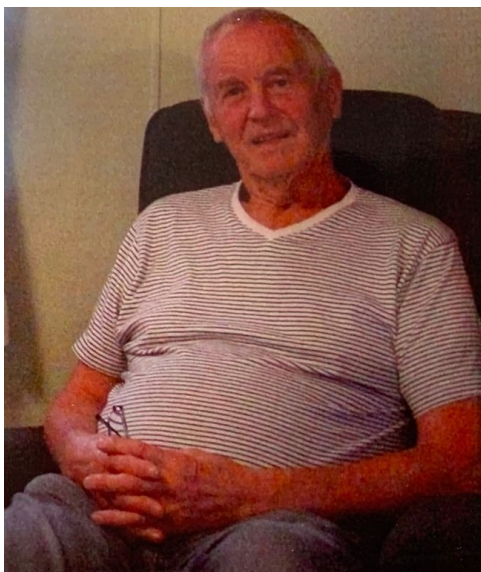
Litt kodalhistorie, fra steinalderen til slutten av 1946

Det har jo nettopp kommet ut en ny og fin bok som Øystein Rismyhr har skrevet. Den forteller mye interessant og moro om det vi kan kalle, fra vår nære fortid i Kodal, så jeg må forsøke å finne en litt annen vri på det.

Tenker vi egentlig på hvor lenge det har bodd mennesker i bygda vår? Her har steinalderfolket vandret rundt og funnet seg steder å bo, de har gått på jakt, fisket og laget seg steinøkser med og uten skafthull, begge typene er funnet på Bjørndal og sikkert mange andre steder i Kodal. Funnene kan være fra ca. 3000 år før Kristi fødsel.

(Den yngre steinalderen er i Norden regnet fra ca. 4000 år f.Kr. Den eldste

boplassen i Norge er funnet under forberedelsene til E18 ved Pauler i Larvik – fra ca. år 10 400 f.Kr. Så er det vikingtida fra ca. år 800 til 1000, ikke så mye å være stolt av.) Det er registrert boplasser, og det er funnet mange gravhauger i Kodal. På Nomme er det også gjort verdifulle funn i haugene. Ellers er det registrert gravhauger på Hvitstein, Holmene og Gjerstad, her har det også muligens vært en liten bygdeborg. Det er også gravhauger andre steder i Vestre Kodal. I Østre Kodal er det mange gravhauger på Holand, Berge, Bjørndal og flere andre steder.

Bilde 4: Arne Bjørndal.

Gården hjemme var i gamle dager dragon- eller ryttergård. Gården hadde ansvar fra øverste hold om å «kunne gi husrom, mat og øl eller brennevin for en høyere offiser med oppasser og mannskap, i tillegg stallplass og fôr til hestene». Alt dette skulle leveres uten vederlag. På salen, som var på kanskje vel 50 m², i andre etasje i det gamle huset på Bjørndal var det før den ble ryddet for å ta imot Andebu kommunale arbeidsskole (snekkerskole) tre eller fire veggfaste senger på østveggen. Kunne det være rester etter «dragongårdtjenesten»? Larvik og Jarlsberg grevskap ble opprettet på slutten av 1600-tallet og Kodal ble delt i to. En del gårder ble tilhørende Laurvigs grevskap, deriblant Bjørndal. På tinget på Løve viste Bjørndalbonden fram et bjørneskinn av en bjørn han hadde skutt og bad om at gården ble fritatt for belastningen med det vederlagsfrie offisersoppholdet.

Steds- og gårdsnavn kan ha en merkelig opprinnelse, jeg vil nevne et. Gallis som i følge bygdeboka kan stamme fra Galicia i Spania. Her skal apostelen Jakob ligge gravlagt, og i middelalderen var det stor valfart den lange veien fra Norden og Norge til dette stedet i Spania. Tenk deg kodølinger på fottur til Spania på 1200-tallet, da gikk det ikke fly fra Torp.

For å komme litt videre. Jeg nevnte Kodal kirke, og her er det mye å snakke om, men jeg vil bare ta litt om kirkehuset. Jan Brastein presiserte at en skulle huske å sette pris på de tre flotte middelalderkirkene i kommunen. Kodal kirke er en av dem. Den har en historie om forfall og gjenreisning. På 1600-tallet ble den så forfallen, og etter noen forsøk på å holde den i brukbar stand var delvis nord- og vestveggen, som i utgangspunktet var av stein, blitt erstattet med trevegger. Tårnet var borte, og huset så ut som trekirke fra nord og vest og steinkirke fra syd og øst.

Kirken lå i den del av Kodal som ble lagt under Jarlsberg grevskap, og greven eide kirken, men gjenreisningen av kirken skulle gjøres i samarbeid med bygda. Greven oppnevnte sine menn som fikk ansvaret for utarbeidelse av planer og kostnader. Dette var et stort arbeide som det tok lang tid å fullføre. Dette står beskrevet i Kulturbindet for Andebu. Det henger også en brun tavle i koret i kirken som beskriver noe av dette. Tavlen har opprinnelig hengt på to kroker til venstre over koråpningen. Den begynner, litt røft sagt, med en omtale av greven med alle hans titler og hans bragder til fots og til hest og kanskje om alt han eier. Den forteller også om kirkeinspektør Jørgen Olufsen Mandal og hans medhjelpere, som hadde ansvaret for hele arbeidet med kirken.

Vi har vel fantasi til å se kodølingene med slitte klær, slite med stort tømmer og med minimalt av hjelpemidler og bare litt håndverktøy bygge på kirken. Så

kommer en mann i flotte klær, kanskje noe uniformslignende, ridende på en staselig hest. Det er grevens kirkeinspektør Mandal som vil inspisere arbeidet med kirken i Kodal. Kirkeskipet ble nå tømret opp på nytt og fikk også gallerier og ble satt i god stand. Kirken er siden restaurert igjen i 1917 og 1953.

Kodal kirke var en fattig kirke, og greven ville selge kirker som ikke gav inntekter. Den kom på auksjon i 1769. Kapellan Krøger i Andebu kjøpte den for 80 daler. Siden ble kirken igjen allmuens eie.

Sogneprest Christianstad tok opp et manntall i 1664. Med litt usikre tall mener Lorens Berg at i hele prestegjeldet var det 300 mannkjønn, herav 66 i Kodal. Kvinner og barn kom ikke med i tellingen. Ut fra denne folketellingen ble det beregnet et antall kvinner og barn. Det totale antallet ble ca. 990 i hele kommunen.

Det var mye sykdom. En gang på slutten av 1600-tallet ble det ført tre lik på en gang fra Bjørndal. Det var Torger og sønnen Ole og en pike. Hun fikk ikke engang navnet sitt i kirkeboka. Det var sterk kvinnediskriminering.

Det står også skrevet om «Drikk». «Om den alminnelige drikkfeldighet her i landet i dette tidsrommet er det nok av triste beviser. De høye stender – ofte med kongen i spissen – foregikk det menige folket med de dårligste eksempler. Ja, endog over prestene føres alvorlige klager.» Det fortelles, i følge Lorens Berg, at enten det var bryllup, begravelse, førstejuledagsselskaper eller et annet stort selskap, så følte verten at selskapet var mislykket, ble i dårlig humør, skamfull og utilpass dersom ikke alle hadde fått litt for mye sterkt drikke og blitt beruset.

Det var mye drukkenskap i bygda, og når kirkedørene gikk opp etter en vielse kunne det være full slåsskamp utenfor. Bryllupsgjestene drakk øl og det som sterkere var både før og etter vielsen. På hjemvei fra kirken etter en gudstjeneste kunne også kniven komme fram, mens kvinnene prøvde hinannens hårrøtter. Av helligbrøde kan nevnes at Halvor Hasås måtte betale fire riksdaler i bot. «Han hadde under prekenen i Sandefjord kirke solgt en hollender noen små bjelker. Samtidig måtte Ole Holt betale seks og en halv riksdaler, «for han var kommet i skade for å slå en mand i hjel». (Alt dette fra Lorens Bergs bygdebok). Dette var noe godt og interessant, men også noe fælt og skremmende.

Nå til slutt litt skole. Er det noen som vet hvor den første skolebygningen i Kodal lå? Det var på Svartsrød. Det skulle være slutt med omgangsskole og

bygges faste skolehus. Den første skolen i Andebu var på Møyland. Svartsrød skole ble bygget i 1873. Lå den på fjellet mellom veien og tunet der Ellen Johanne er født? Eller lå den lengre syd, nærmere grensen med Sandefjord? Litt senere kom Hasåsskolen, som lå oppe på høyden øst for kirkegården.

Hans Olsen på Skorge fortalte til Kirsten at han gikk på Hasåsskolen. Læreren var likegyldig, og de som ikke ville være med på timene kunne bare la være. Hans lærte litt regning, men søstera Hanna som var eldre kunne ikke regne, sa han.

Det ble også bygget skole på Hvitstein. Historien er at ca. 25 år etter skolene var tatt i bruk, ble de for små og det ble vedtatt å bygge seks nye skoler i Andebu. Pris pr. stykk var ca. 6000 kr. Ny skole på Prestbyen og ombygging og påbygging av eksisterende bygg på Hvitstein.

Da jernbanetraseen skulle planlegges i 1870-åra ble det vurdert en ytre og en indre trase. Den indre kunne berøre vår kommune. Formannskapet gikk varmt inn for indre trase og var villig til å tegne aksjer for 4000 spesidaler og hjelpe til med grunnavstaelser. Brev ble sendt til amtmannen. Linjevalget ble som vi kjenner til.

I 1909 behandlet formannskapet lov om bilkjøring på veiene i Andebu. Dette ble helt nedstemt da det medførte stor fare, hestene ville bli skremt, varer kunne bli ødelagt og menneskeliv kunne gå tapt. Først omkring 1915 ble det gitt tillatelse til begrenset bilkjøring på veiene i kommunen. Jeg tror det var dyrlegen som fikk den første tillatelsen til å kjøre bil.

Så kom 1950- og 1960-tallet og diskusjonen om niårig enhetsskole. Til skoleåret 1966 – 67 stod igjen nytt skolebygg ferdig til bruk i Kodal (pris ca. 1,5 millioner kroner), sammen med ny skole i Andebu (1958) og Høyjord (1965). Som vi ser er ikke omløpene så lange på skolebygg. Det går rykter om at det etter hvert må ny skole på plass i Kodal.

Det er så mye historie å finne i mange bøker skrevet om Andebu, og jeg forundret meg over far mange ganger som satt og leste bygdebøker, gamle brev og liknende, mens vi leste en ny bok som vi hadde fått. Nå er jeg visst på samme stadiet. Jeg tar fram *Andebu bygdebok* av Arne Gallis m.fl., *Andebu kommunes historie* av Nils Grytnes, *Fra landboforening til bondelag* og *Andebu elverks historie*, begge av Ragnar Berg. Ja, også «Andebuboka» av selve bygdebøkernes far Lorens Berg, som skrev ferdig sju bygdebøker og la grunnlaget for en til. Kodal, ja hele Andebu har en lang og interessant historie.

Prestbøen skole

Fjerdeklasse betød nytt klasserom og Hans Kleive som lærer. Jeg tror nok opplegget for undervisningen var ganske likt i alle kommunens skoler, så flere kjenner seg nok igjen. I den tiden var det visst sjelden at lærere skiftet arbeidsplass, så vi var hele tiden forberedt på at når tiden var inne skulle vi «begynne for Kleive» som vi sa. Interiøret var stort sett det samme, bortsett fra at kateteret var borte og erstattet med et skrivebord og en stol. Jeg ble plassert på første benk sammen med Ragnar, kameraten min, og da jeg fortalte det til far, så hadde også han sittet på samme plassen.

Bak skrivebordet den forferdelige tavla med kritt, svamp og tilbehør. Tavla var lite i bruk hos lærerinnen, men vi hadde hørt skrekkeksempler på hvordan det var å bli kallet fram for eksempel for å løse en regneoppgave når vi kom i storskolen... skrekk og gru.

I hjørnet stod det også et skap med lånebøker som ble åpnet til faste tider, tror det var hver torsdag. Siste året hos lærerinnen hadde vi også tilgang på et begrenset antall av disse bøkene, men nå var vi interesserte i innholdet i resten av bøkene som nå var tilgjengelige. Det var et avlåst lite skap bak i klasserommet. Dette inneholdt div. kjemiske rariteter og oppå skapet jordkloden med sola på en ståltråd i passende avstand.

Det ble en utfordring med litt mer arbeide med fag som vi kjente fra før og mye nytt. Kan ikke huske sikkert hvilke fag, men tror det var blant annet geografi, norgeshistorie, fysikk, grammatikk, Nordahl Rolfsens lesebok i to bind. Vi fikk

Bilde 5: En variant av Nordahl Rolfsens lesebok.

også tresløyd og jentene håndarbeid. Dagen ble også en skoletime lengre. Interessen for skolearbeidet var ikke like stor hos alle, og det var en klasse sammensatt av to alderstrinn. Jeg følte meg sånn ca. midt på treet, men hadde vel etter hvert en litt stigende kurve.

Det var mye rart vi burde pugge og lære, mål og begreper som unge i dag antakelig ikke vet og heller aldri hørt om. For eks.: «Hvor mange ark er en bok, og hvor mange bøker er det i et gross? Hva er et snes? Og hva er en tylft?

500 ark	= 1 bok
20 bøker	= 1 ris
10 ris	= 1 balle
12 stk.	= 1 dusin
10 dusin	= 1 gross
1 tylft	= 12 stk.

Det var også noe som kaltes for brutto, netto og tara. Vi måtte også regne flatemål med rette kanter, sirkler og kubikk.

Vi måtte nøyaktig telle rentedager og regne renteutgifter. Problemet var at resultatet ikke kunne kontrolleres opp mot en kalkulator, som ble oppfunnet en liten menneskealder senere. Heldigvis var det noe som het «Fasit», den måtte helst ligge hjemme ellers kunne den bli inndratt av læreren.

Gangetabellen var det viktig å kunne. Den lille gangetabellen som var til og med femgangen lærte vi i småskolen, den var ikke så vanskelig. Men hos Kleive kom den store gangetabellen på bordet, den var vanskelig. Her måtte det privattimer til i hjemmet. Den og andre regnekunster lærte jeg også hjemme av far. Om han var en snill far, så var han streng når noe skulle læres. Tordis, søstera mi, og jeg vi pugget så godt vi kunne, tallene ble snudd på. Hvor mye er 7×8 ? 56. Hvor mye er 8×7 ? Dette ble i fortvilelsen vanskelig å svare på. Det var gråt og jamring, men tallene skulle læres.

Bilde 6: Eske med pennesplitter. Foto: Larvik museum.

Denne hjemmeopplæringen resulterte i lyst til å regne, noe som jeg hadde mye nytte av siden. Det var flere tiår før de små lommekalkulatorene kom i handelen. Tar en en tur i banken og vil ha råd om lån, forteller imøtekommende rådgivere nærmest på øyeblikket hva det vil koste, selv om du vil ha flere alternativer for finansiering. Regning var et fag der interesse var avgjørende, men jeg tror de fleste fikk med seg det meste.

Vi hadde blekkhus på pulten og skrev med pennesplitt. Pennesplitten måtte tas av skaftet og oppbevares i et eget rom i pennalet, ellers ble den ødelagt. Også blekkhuset da, som for en hver pris ikke måtte velte, noe som lett kunne skje og det kunne få store konsekvenser for klær og utstyr.

Noe som vi måtte arbeide mye med, kanskje helst guttene, det var skjønnskrift. Det var ikke enkelt å få pene løkker og buer, eller for den saks skyld rette streker, for gutter som helst ville snekre hytter, bruke tollekniv eller fiske.

Jeg tror det var godt frammøte til skoledagene. Vi måtte nok være mye forkjølet eller syk på annen måte, skulle det være gyldig fravær. Den gangen var det få som reiste på ferie, og en hadde i hvert fall ikke behov for å ta fri for å dra til Syden. Skolen var seks dager i uka og skoleåret var vel også litt lengre.

Bilde 7: Blekkhus. Foto: Munchs hus, Horten kommune.

Jeg tror at folkeskolepensumet var tilstrekkelig for å skaffe seg et levebrød mange var fornøyde med. Det var også mange som ved interesse, erfaring og «stå på» har fått sitt navn risset inn i kommunehistorien og historiebøkene som dyktige og framsynte personer. Kravet til komfort og levebrød var ikke så høye, dette også på grunn av krigen som hadde herjet. Vi var vant til et minimum av mat, klær og muligheter til å reise. Det var rasjonering på mange ting helt uti femtiåra. Mange ville skaffe seg mer kunnskap og bedre kompetanse og søkte videre skolegang.

Høstferie (potetferie) måtte brukes til høstarbeid på en eller annen måte. Men så kom da sommerferien endelig, og det var befriende, det var jo lenge til høsten. På min tid var det ikke så mange lærere i Andebu. Noen kjente jeg – Kleive, Auby, Strandskog og Holand. Andre kjente jeg ikke, eller bare av navn. Det var Solberg, Kjærås, Brattestå og Tveita, fordi de var kjente av far. De møtte opp seks dager i uka. Den gangen tror jeg det var lite deltidsstillinger.

Så litt om disiplin. Vi hadde vel alle stort sett respekt for læreren slik jeg opplevde det, og det var jeg også oppdratt til hjemmefra. Kleive var organist i Kodal kirke. Derfor kom han noen ganger syklende bak oss på skoleveien hjem. Han skulle i kirka og spille. Jeg ble så overrasket at jeg holdt på å gå i veigrøfta.

Siste året på skolen brakk jeg beinet. Det var dårlig bussforbindelse og få privatbiler like etter krigen. Til skolen kunne jeg ta buss, men hjem igjen var det vanskeligere. Kleive var snill og sa til far at han hadde fått kjøpt en motorsykkel, som jeg tror var etter tyskerne, og at han kunne kjøre meg hjem fra skolen. For en opplevelse å kjøre forbi de andre elevene og helt opp i gården på Bjørndal på en motorsykkel som sa donk-donk med lange mellomrom og et lydnivå som bar langt utover dalen.

Noen ganger var ikke alt som det skulle med elevenes oppførsel. Vi var ikke alltid så oppdragne og snille som vi burde. Det var litt røyking blant guttene, men dårlig med tobakk på grunn av krigen. Noe ble skaffet til veie ved hjelp av større gutter eller tjenestegutter, eller vi skaffet noe hjemmeavlet tobakk, eller også andre ting som kunne gi litt røykutvikling. Jeg husker mor spurte om jeg røkte, hadde vel en liten mistanke. Jeg var jo mye sammen med gårdsgutten. Ærlig som jeg var og opplært til ikke å lyve så snudde jeg meg bort og sa raskt: «Jeg har slutta nå.» Så det kom jeg godt ut av.

Men så skjedde det en ting som ristet hele skolen. Postkassa til lærer Hans Kleive ble revet ned og på postkassa stod skrevet «Rør meg ikke Hans drittsekk». Det kom fram at det var ei jente i storskolen, hun bodde en kort tid på en av gårdene, som hadde utført dette drastiske vågestykket. Vi ventet oss et stort oppgjør med læreren, men hørte ikke mer om saken. Nå til dags blir slik behandling kalt «personalsak».

Jeg vil si jeg har mange gode minner fra Prestbøen gamle skole, både fra skoletiden og de mange arrangementer som skolen ble brukt til. Nå står det bare en trist trevarefabrikk der og lite «å henge minnene på».

Søsknene Hans Oluf og Hanna Otilde Olsen Skorge

Han ble kalt Hans Olsen, og da visste alle i stor omkrets av Skorges nabolag hvem en mente eller snakket om. Han bodde sammen med sin søster, som het Hanna, i en liten villa som hadde tomt under Øvre Skorge, som tilhørte Ole og Gunvor Skorge. Hanna var født i 1873 og Hans i 1876.

Villaen het Solhaug og ble bygget i 1937. Den inneholdt i første etasje gang med trapp opp til andre etasje, kjøkken med kjellerlem og liten kjeller under. Det var to små soverom og en pen stue med glassveranda og utgang til hagen i denne etasjen. Det var også innredet rom i andre etasje. Jeg tror det er bare en person som har leid der; det var Jarle Sætrumsmoen fra Dovre. Han bodde der i tre år, da han var lærer på «ærbesskolen på Bjørndal». Alle rom var pent møblert.

Bilde 8: Flybilde over Skorge. Huset/eiendommen Solhaug der Hans Oluf og Hanna Otilde Olsen Skorge bodde, ligger nederst til høyre.

Hagen var inngjerdet med flettverksgjerde og fin port. I hagen var en liten grasplen og blomsterbed og singel ved trappa opp til glassverandaen. Utenfor dette indre området var det inngjerdet et ytre område med plass for produksjon av vinterved. Der var det også et lite bygg med bryggerhusrom, vedskjul, utedo

og et lite hønsehus med rom til ca. 40 høner. Inngjerdet hønsegård ga plass til flere plommetrær. Alt ble holdt i god orden, og villaen var hvitmalt og uthuset rødmalt. Dette var et hus helt ulikt de andre husene i Østre Kodal.

Jeg tror at den gangen var det ca. fjorten beboelseshus i denne delen av Kodal som ikke hadde tilknytning til gårdsbruk. Det var syv hus som var rene beboelseshus. Resten av disse husene var tilknyttet en eller annen form for virksomhet, forretning eller håndverk av et eller annet slag. Den lille hvite villaen på Skorge er ombygget og påbygget og solgt ut av familien.

Bilde 9: Søskenene Hans Oluf og Hanna Otilde Skorge. Bildet er i Arne Bjørndals eie.

Hanna var en pen og pertentlig dame. De feiret «åremålsdager» og hadde kaffeselskap for familie og naboer. Staselig pyntet var begge to. Hans hadde ved slike anledninger, i likhet med de fleste andre mennene, svart dress med tilhørende vest, og så hadde han dobbeltkapslet gullur med kjede tvert over vesten. Dette var staselig, og alle som eide det likte å vise det fram ved «større anledninger». Vi som barn og gode venner med barna på Øvre Skorge fikk ofte være med i selskapene hos Hanna og Hans.

Hanna var en klar, munter og oppegående dame, men var uheldig og brakk lårhalsen så hun måtte «komme i forpleining, som det den gang het, hos en familie i Sandefjord. På den tiden eksisterte det ikke i Andebu et sykehjem eller noe offentlig tilbud som kunne benyttes. Der levde hun sine siste dager og døde i 1962 – 89 år gammel.

Hans var nok det jeg vil kalle litt original. Jeg husker han som mørkkledd og alltid med sort hatt på hodet. Jeg tror den var på plass både sommer og vinter. Hatten var det eneste som var på ved hans sommerlige bad under Bjørndalbroa. Han var en spøkefull mann. Det kom rykter fra «byen» om at en hattebutikk hadde «gått over ende», som de sa (gått konkurs). Hans sa spøkefullt: «Det kan jæ'nte skjønne, jæ har jo kjøpt alle hattene mine der.» Jeg var ikke den som leste i manntallet for kommunen, der det også stod oppført yrke eller hva vedkomne hadde som inntekt og levde av. Hans stod oppført som «rentenist», og det står på internett at dette gav det de kalte en livrente, det vil si at rentene var til å leve av.

Det som var kjennetegnet og typisk for Hans var at samtaler og setninger så å si alltid ble innledet med det vi kaller for kremting. Først kom to raske svake innpust i nesen med lyden «huu huu», deretter to eller tre «æææ æææ» litt langt innpå tunga, så kom en historie eller fortelling. Jeg tror han husket godt, men hadde fantasi til å legge litt til og var nok i overkant interessert i folks liv og levnet.

Han var som mange andre stadig ute og ruslet og gikk og var ofte på Kodal kirkegård på søndag ettermiddag, der det var mange å snakke med. Før lokalet ble bygget var det vanlig med dansefester på gårder som hadde god plass, om eieren ville ha slike fester. Hans var rausere med uttrykkene, han kalte det for «bæll». Fritt fortalt – det var bæll på Nordigården, og det kom en del folk. Jeg husker bare noen navn. Det var Minæ Ørmekastet, Hanæ Hime og Ælvilde Høntvedt og så Hans, men det hadde visst vært festlig.

Så var det hønene da, som fikk like godt stell som andre dyr han kom i kontakt med. Når far dro melkespanna ned til brua ved veien, dukket ofte Hans opp og ville slå av en prat. Han bar på en tom bøtte, for som han sa til far, at vannet i brønnen var så hardt at hønene fikk ikke verpa, så han måtte hente vann i elva. Ja, det var voldsomt mye arbeid med de hønene, det var flere føringstider. Jeg tror det var midt på dagen de måtte ha «røre», tror det var en kraftforblanding utrørt i vann til en bløt grøt. Han sa med det samme: «Att du skulle bli vari noe annet enn å drive gård dersom du fikk tredivte høner å stelle.»

Jeg veit ikke hvor mye Hans arbeidet på Skorgegårdene, men han kom ofte til begge Bjørndalgårdene for å hjelpe til; og når potetene skulle opp kom alltid Hans og ville hjelpe og ville delta. Vi som barn hadde nok lett for å jukse litt og ikke være så nøye med om det lå poteter igjen på åkeren. Men nøysom som Hans var, ville han plukke der rendene startet. Han knuste hver eneste klump for å se at det var poteter inni. Det var ikke en eneste liten potet å finne der han plukket. Plassen så ut som et ferdig blomsterbed. Han kom og hjalp far, jeg tror nærmest når det passet for Hans.

Det finnes nok mye og more seg over med Hans, men han var en morsom snill og hjelpsom person å ha med å gjøre. Vinterveden skaffet han nok mest selv. Han bar tålmodig opp til huset drivved fra elva. Gikk han tur i skogen, og hjemveien gikk over gårdsplassen hjemme, så vi mange ganger at han slepte med seg en liten vedstamme eller noe annet brennbart som kunne brukes som brenne til vintervarme.

Alle gårdene som hadde eiendom ned til elva hadde også vaskeplass for klær, og plassen ble benyttet flere ganger i sommerhalvåret. Dette var lenge før vaskemaskinenes tid og vask ute og nede ved en elv var en stor lettelse, og et stort privilegium å ha en slik plass. Her ble klærne kokt i en stor gryte. Skorge hadde sin plass like opp for brua til Bjørndal. Her lå det nesten alltid noen rester av bygningsmaterialer. Hans samlet mye av den veden. En sommer, jeg tror Ragnar og jeg var i ti-tolvårsalderen, lå det beleilige materialer der til en flåte som kunne brukes i elva. Det meste av den oppsamlede haugen ble brukt til flåteprosjektet, og vi hadde til og med god samvittighet. De på Skorgegården, og særlig Hans, ble nok skuffet og litt sint, men det ble raskt glemt.

Hans fortalte meg at han hadde vært på Rjukan en gang, men på veien ned holdt det på å gå galt. «Det blei noe galt med styrestanga», som han sa. Når Hans var oppbrakt over noe, så kunne han nok «ta i» litt. Det som var mest brukt som litt kraftsalve var «Guess bevarmævæll».

Alt Hans skulle gjøre ble nøyaktig planlagt utført. En bytur startet dagen før, da alt ble tilrettelagt og ute i meget god tid før bussen skulle komme. Jeg tror ikke han hadde noen hverdagsklokke. Bussen lot vente på seg som vanlig, og Hans tok en rask tur opp til Gunvor og Ole for å kontrollere tida, imens passerte bussen på veien. Dette kunne jo hende hvem som helst, men det var bare den bussen den dagen.

Hans hadde en gang fjernet en stortå, jeg tror det var frostskaade. Han påstod at til et bestemt klokkeslett fikk han store smerter i den tåa som var fjernet. Det ble spøkt og ledd av det, men senere er det mange som har følt det samme. Hans var glad i barn. Far var hans faste hårklipper. Sveisen var grei, helt snauklippet, og til sist Hans som greide i alle retninger, så det var sikkert at det ikke reiste seg «telefonstolper», som han sa. Han tok gjerne Per Ivar som var liten gutt på fanget og strøk og strøk han over håret.

Jeg tror han oppsøkte far når noe var komplisert med selvangivelsen og noe i forbindelse med at det begynte å bli trygdeordninger. Han ble sterkt oppfordret om å søke om dette, den gang var det ikke som nå at alt går automatisk. Dette var noe Hans hadde krav på, som alle mente han måtte søke om. Det drøpte nok noen tårer på den søknaden. Hans var stolt og kalte det for «fattigmannspenger». Jeg er blitt fortalt av en som var gårdsgutt hos far en vinter jeg ikke var hjemme, at Hans kom og skulle ha hjelp til å skrive testamente.

Det ble nok en del bekymringer for Hans når Hanna måtte flytte i forpleining. Det ble store faste utgifter og alt ble vanskeligere. Det ble slutt med melkekyr på gårdene, og Hans ville ikke kjøpe melk på butikken. Arne i butikken, (Arne Gaasholt), kjørte varer til Hans når han bestilte noe, men melk som var fraktet til byen og tilbake, «den var så sliten at den var ubrukelig». Astri og jeg sa at vi kunne levere melk til Hans. Vi måtte si i fra i god tid og bli enig om når det passet. Vi skulle få kaffe og mat. Brødet ble skåret opp dagen før. Her skulle alt være i orden. Når vi kom var kjøkkenbordet dekket. Kaffekjelen stod over og egg lå klare til koking. Eggekokinga var en liten seremoni. Vekkeklokka ble satt godt synlig og nøye avlest. Vannet med egga måtte ikke koke for mye. Det var en måte å regulere det på når kokinga foregikk på vedkomfyr – med en bolle kaldt vann og en stor skje. Straks vannet kokte for mye ble det nøytralisert med noen skjeer med kaldt vann fra bollen. Resultatet ble sikkert bra. «Du får skjæra opp litt ost, du», sa Hans til Astri og sendte over bordet en tynn nedskjært ost og en stor skarp kniv. Husker ikke akkurat resultatet, men alle fingrene var i god behold. Alt på bordet smakte godt, det var bare litt brød som hadde litt lang lagringstid og ble borte i veska til Astri.

Besøkte en Hans, kom en til et renslig hus og ble hjertelig tatt imot. Han sa huset var kaldt, så når vinteren kom «isselerte» han huset ved å legge aviser i tykke lag over gulvet. Jeg tror aldri han gikk tom for ved. Vi hadde melkelevering til Hans ganske lenge, og vi gikk ofte sammen dit opp. Så lenge han hadde høner, og vi av en eller annen grunn ikke hadde egg selv, var det en selvfølge å kjøpe egg hos Hanna og Hans. De ble solgt etter antall, som regel et

snes (20 stk.) rene pene egg, alle innpakket et og et i ferdig opprevet avisblad. Det var aldri nei når vi ble spurt om å gå til Skorge og kjøpe egg.

En søndag i vår forlovelsestid gikk vi ned til elva sammen med Tordis. Odd Sverre på nabogården hadde lagd en liten båt som lå i elva. Han spurte om vi hadde lyst til å prøve båten. Alle gikk om bord på en gang. Det ble for mye; den sank rett ned. På vannet fløt plisseskjørt og sommerkjole, og alle kom seg på land våte til skinnet. Hans var selvfølgelig ute på en liten søndagstur. Han satte solhulle over øynene og spurte med et lite smil: «Har di færlist?»

Hans bodde alene i en del år, men måtte etter hvert innom sykehuset. Siste gangen på vei til sykehuset så Astri han i drosje nede ved brua. Hans vinket til henne fra bilen. Hans døde i 1959, 83 år gammel.

Hans Holmen

Foredrag for Hedrum historielag.

Jeg må bare få takke for at jeg som er fra Kodal og nå er en av de nye borgerne i Sandefjord kommune får delta i dette møtet. Det stod i Sandefjords Blad at jeg kjente Hans Holmen og det er jo sant, men avstanden Sandefjord – Kodal var helt fram til etter krigen i praksis en helt annen enn nå etter kommunesammenslåingen.

Det er jo Hans Holmens livsverk som samler oss. Nå er det slik at min oldemor var hans mor, og min bestefar på morssida og Hans var halvsøsken. Her sitter det så mange som har brukt så mye tid og krefter på å finne ut mest mulig om Hans og livsverket hans at jeg er litt nervøs.

Jeg har fått veldig god kontakt her borte og lært mye om Hans og de mange arbeider som han etterlater seg og som vil stå uforandret i all tid. Det som gjør at jeg kan bidra litt er at han var jo min mors halvonkel, og jeg har truffet han mange ganger og hørt en del om han.

Når jeg som skolegutt fikk en liten tur «til byen alene» hendte det at jeg så Hans, høyreist og rank med briller, hatt og stökk og trofast i band ved hans side en stor hund, tror det var dansk herregårdshund. Jeg syntes det var noe både med han og måten han ferdes på som «var liksom så bare Hans Holmen». Jeg tror om jeg hadde stoppet han, så hadde han vært vennlig, men av respekt for voksne mennesker som jeg var opplært til, så våget jeg ikke det.

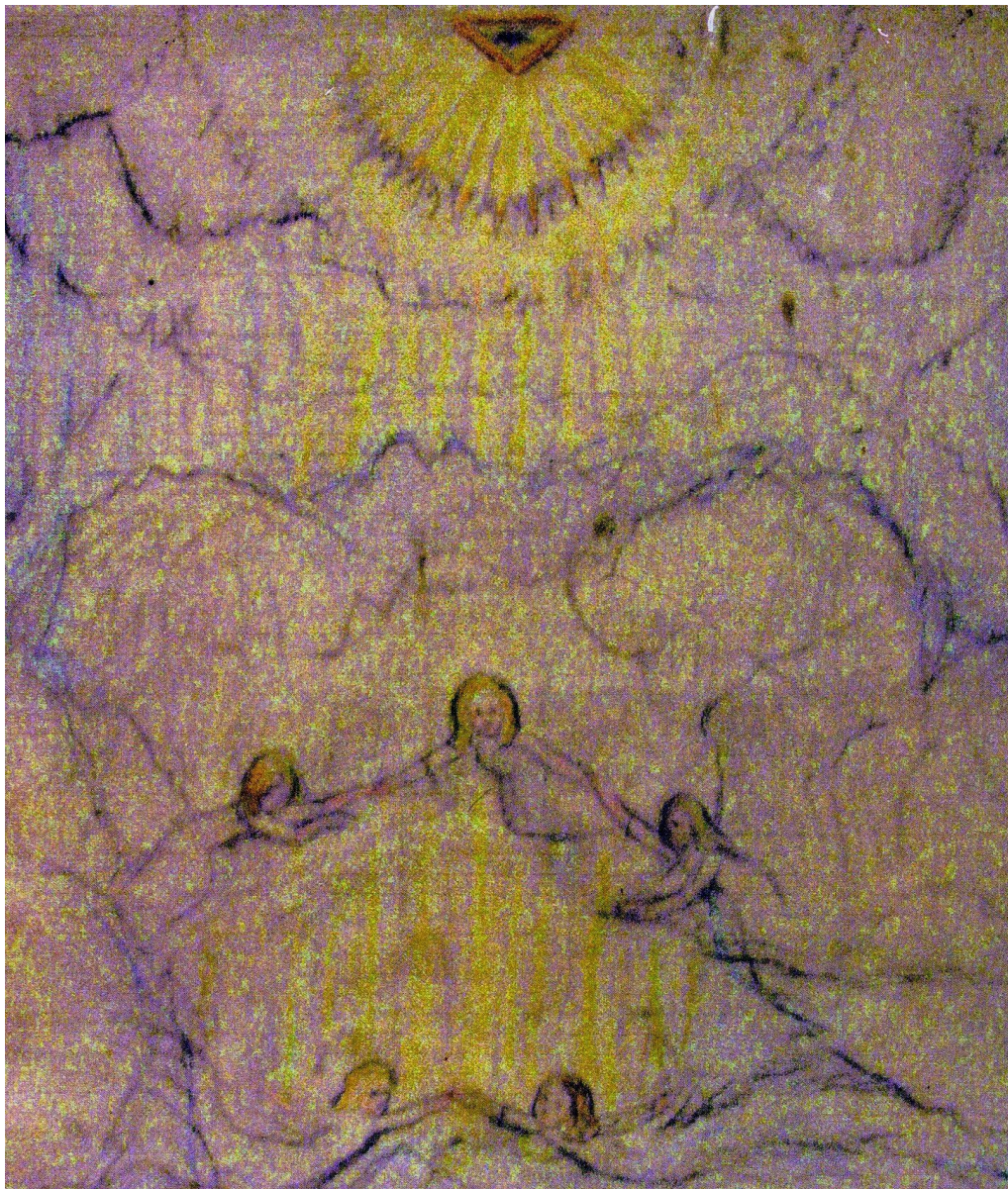
Bilde 10: Hans Holmen. Foto: Oslo museum.

Bilde 11: Det nyoppsatte gravmonumentet over lensmann Anton Bjørndal.

En dag jeg var på vei hjem fra skolen var Hans på Kodal kirkegård og overvåket oppsettingen av et prektig monument over lensmann Anton Bjørndal. Han hilste og smilte, men det var veldig travelt og han var opptatt av at alt skulle bli rett og pent. Husker han brukte lommeuret sitt som loddesnor.

På Kodal kirkegård er det et gravminne til som Hans har levert. Det er over Hanna Larsen Tveitan. Hun eide en liten plass like i nærheten av Magnas og Hans' hytte på Gjerstadheia. Hytta skal jeg komme litt tilbake til senere.

Bilde 12: Hans Holmens skisse til det han malte i taket foran orgelpipene i Kodal kirke. Trygve Holand (født 1915, da to år gammel) fra Nedre Holand var modell for englene i det ferdige verket.

Kodal kirke fikk i 1917 en betydelig pengegave av Helvig og Karl Nilsen Bærevar. Han var skipsreder og gårdbruker i Kodal. Kirken fikk en omfattende restaurering og som en del av dette arbeidet fikk Hans Holmen som oppdrag å dekorere taket og prekestolen i kirken. I taket malte han foran orgelpipene det som ble kalt «treenighetens øye», et øye omsluttet av en trekant. Videre i taket framover mot koret var motivet fem engler som holdt hverandre i hendene og var delvis omsluttet av skyer. De strakte armene mot hverandre og danset i en ring. Prekestolen hadde som motiv englene som kom til hyrdene på Betlehemsmarken omkranset av et sterkt lys, og i et felt over stod det skrevet «Eder er i dag en frelser født». Han malte også et maleri av Helvig og Karl Nilsen Bærevar, det henger i sakristiet i kirken. Dette måtte være et stort arbeide for Hans som førtiåring.

Ny restaurering av kirken ble gjort i 1953. Hans Holmens dekorasjoner i taket og på prekestolen ble slipt ned og overmalt av Riksantikvarens konsulenter, Helland og Finn Kraft. De skrev bl.a., «Prekestolen var nå dekorert med meget dårlige malte bilder av maleren Holmen. Det forestilte Jesus i Getsemane». Dette var jo feil, det var åpenbaringen på Betlehemsmarken. Den restaureringsjobben som ble utført ved overmaling av taket og prekestolen var noe som aldri skulle blitt gjort. Husker far kom hjem etter en liten tur i kirken og utbrøt: «Nå maler de over alle Holmens malerier i kjærkæ». Riksantikvaren har minimalt med bilder av maleriene, bare et som viser noe av prekestolen, men heldigvis fantes det her ved Kveldetunet tegning av takmaleriet. Det var et utrolig øyeblikk å oppleve og få se. Ved et senere besøk fra Riksantikvaren spurte jeg: «Ville det blitt overmalt i dag?» Svaret var: «Neppe.»

Minnesmerket over lærer og bygdehistoriker Lorens Berg ved Gallisvannet, der han står og skuer opp mot det som engang var Prestbøen skole og som var hans arbeidssted, er et kjent og stort arbeide av Holmen. Olav Strandskog var ordfører i Andebu da denne saken kom opp i 1950, og far var også med i komiteen som arbeidet med plasseringen og alt med å få dette prosjektet i havn. Strandskog hadde personbil, men begge ville helst slippe å kjøre, og jeg som nettopp hadde fått sertifikat tok gjerne den jobben. En tur til hjemmet til Magna og Hans, der den store hunden måtte være i en trappeoppgang, kanskje helst for at det skulle bli litt ro. Så kom kaffen på bordet. Hans reiste seg med et lurt smil og kom igjen med en miniatyr av monumentet som alt var under arbeid i Tjølling. Jeg syntes vi måtte ha denne på kaffebordet, sa han. Siden reiste vi til Tjølling og så hvor langt arbeidet var kommet.

Det var litt vedlevering hjemme hos Magna og Hans, så jeg var i Katrineborggata noen ganger. En gang var jeg også i et tilbygg hvor jeg tror Hans jobbet med noen utkast til arbeider, det så ut til å være tungt materiale og det lå ei stor patenttalje der.

Jeg minnes Hans som en lun person med et lyst glimt i øyet. Han levde jo et annet liv enn vi som var bønder, men han ble nevnt mange ganger hjemme og hadde også satt farge på tømringa og trappa i det gamle huset hjemme.

Bilde 13: Hans Holmen på kaffeselskap på lensmannsgården på Berg på midten av 1920-tallet. Personene på bildet er (fra venstre): Hans Holmen, Kristian Gallis, Odd Gallis og (delvis skjult) Anton Bjørndal. Fotograf: Agnes Gallis.

Kaffistova i Sandefjord var et treffsted for bønder fra bygdene rundt Sandefjord, og der var det mange fine malerier med lokale motiver og personer som far og mor kjente. Dette ble fortalt oss når vi var på bytur med Kodalbussen og ble spandert mat på. Tyskerne overtok stedet under krigen og kalte det for Soldatheimen, minnes jeg. Maleriene ble fjernet, men noen ble reddet av folk som så de lå i bakgården.

I skrivebordsskuffen til far lå det en flat liten nøkkel som jeg snek meg til å kikke på med stor ærbødighet. Den var til døra på «Holmens hytte» eller retttere sagt Gjerstadheia. Årsaken til dette var at far i mange år hadde ansvaret for at

det alltid var nok ved tilgjengelig ved hytta. En gang veden ble brakt i hus og de satt inne og tok en kaffekopp, lød det fottrinn i etasjen over. Ved nærmere undersøkelse viste det seg at en husløs omstreifer hadde bodd der en stund og forsynt seg av familiens matlager og mye godt syltetøy.

Bilde 14: Ved Gretestua i Svindalen. Fra venstre: Grete Larsen, Hanna Skorge, Trygve Berg (uten lue, delvis skult), Agnes Gallis (ser ned mot et kort eller bilde i handa), Hans Edvard Svindalen, Øivind Berg (delvis skjult), ordfører Abraham A. Tolsrød, Mathilde Kolkin (lys kjole), lensmann Anton Bjørndal (med pipe), Hans Holmen og historiker Lorens Berg (med pipe). Fotograf: Kristian Gallis. Trygve og Øivind er sønnene til Lorens Berg. Bildet er tatt rundt 1915.

Magna og Hans tok oftest bussen til Bjørndalbrua og gikk den gamle kirkeveien som gikk over heia til Tveitan, den passerte like forbi hytta. Hans satte spor etter seg på flere måter. Veien krysset en bekk og her gjorde Hans passeringen lettere ved å plassere noen store flate steiner fra naturen, slik at det bare ble et godt steg over vannet i bekken. På bekkekanten stod en stor delvis råtnet svartorstubbbe med store nye skudd på, dette var et motiv på et av hans malerier, sa far. Dersom dette stemmer hadde det vært rart og sett det maleriet.

Nesten på toppen av siste bakken på vestre side ligger «Jakobs brønn», en kilde med enestående godt og sikkert vann har jeg lest og erfart. Den har sannsynligvis sitt navn etter den første selveiende brukeren av Gjerstadheia i 1878, han het Jakob. Jeg har hørt fortalt at han arbeidet en del på Bjørndal, og det er vel derfor den ligger i Bjørndalskogen, som også har felles dele med hyttetomta. Hans har nok hentet vann her mange ganger. Brønnen er fin og intakt fremdeles.

Vel framme på tunet så vi slik som jeg husker huset, liggende øst-vest. Jeg tror litt ombygget av Magna og Hans. Med en liten åpen terrasse som ble lukket med lemmer om vinteren. Dét var tegnet på at nå ble det vinter, og da tror jeg aldri Magna og Hans var der. I første etasje var det stue med peis på utvendig hjørne og kjøkkenavdeling, og muligens et lite soverom. Det var kjøkkengang med trapp opp til andre etasje. Der har jeg aldri vært, men det var rom der og en liten terrasse i gavlen på huset. Fra stua så en ut til hagen med mange frukttrær og bærbusker, det var ganske stor hage. I vinkel ved framhuset langs lia lå et lite uthus med et bitte lite husdyrrom, låve og høyrom.

Det som var liksom Hans' stempel var at nesten alle dørene hadde hengsler som var av tre og sikkert lagd av Hans. Det var krokete og forvridde tynne emner som var festet til dørene og huket i hverandre så de fungerte som hengsler. Utvendig langs langveggen var det flere store plommetrær med store gode plommer på. Jeg fikk være med onkel Ragnvald på Holmen de siste årene Holmen eide stedet og plukket plommer om høsten. De var store søte og gode.

Jeg tror det var en tomt på ca. 4 – 5 dekar. Midt på tunet hadde Hans gravd en liten rund brønn og murt en mur rundt. Jeg husker han satt og koste seg der i stillheten sammen med hunden sin engang vi var på vei mot Vardås. Holmens hytte, som den ble kalt, var litt av en oase og ble i Magna og Hans' eiertid tatt godt vare på. De brukte stedet sikkert som et sted for ro og fritid, men det ga nok Hans mye inspirasjon og mange motiver. Det var også et sted for å samle venner, og de gikk da over tunet hjemme og hadde en spasertur på vel halvtimen opp til Heia. Noen ganger var det spørsmål om å få med litt melk eller fløte eller noe annet på veien opp. Magna hadde også dameturer dit sammen med venninner, og de kunne bli der noen dager. Søstera mi Thordis og jeg gikk opp dit med melk og fløte etter at vi kom hjem fra skolen og det begynte å bli mørkt. Da syntes vi at vi var modige.

Vel femten minutters gange opp bratte lia fra hytta lå Vardås snaut 240 m høy. Utkikkspunktet satte Hans stor pris på, og med egne hender laget han en god sti opp lia opp til toppen. Han fikk også kjøpt et lite område på toppen av åsen, som fikk eget bruksnummer.

Hytta ble også benyttet en del av Hjemmefronten, og en gang var tyskerne på vei dit men endte opp på feil sted. Det lille huset til Hanna Larsen Heia, som lå litt lenger ned, ble skutt gjennom veggen flere steder, men Hanna var heldigvis ikke hjemme.

Minnene om Magna og Hans er gamle nå, de er jo fra slutten av tredve- og førtiåra. Hytta var kanskje i bruk av Hans og Magna eller venner og ungdom til først på femtitallet. Det var jo en aldersforskjell på Hans og meg på over femti år, men jeg er stolt av familietilknytningen til Hans. Jeg minnes han som en rank og vennlig høyreist mann og kan fortsatt se han for meg vandre i Sandefjord med sin trofaste hund.

Husker også godt Astri og jeg kom hjem fra tur og far møtte oss på gårdsplassen og fortalte om ulykka i Tjølling. Hendelsesforløpet og tilstanden var ennå usikker, men vi forstod at det var alvorlig. Siste gangen jeg snakket med Magna hadde hun deltatt i en familiesammenkomst på Holmen, og vi fikk kjøre henne til Larvik. Hjemmet i Sandefjord var da solgt.

Hans Holmen er død

**Ble overkjørt ved
Lauve stasjon lørdag
og døde i Sande-
fjord søndag**

Billedhuggeren Hans Holmen ble lørdag formiddag påkjørt av toget på Lauve stasjon og pådro seg så store skader at han døde på sykehuset i går. Han ble 80 år gammel.

Holmen skulle passere jernbanelinjen for å komme over til et steinbrudd, men var ikke oppmerksom på toget som kom inn på stasjonen.

Billedhuggeren og maleren Hans Holmen hadde sitt barndomshjem på en gård i Hedrum ved Hageneselven mellom Goksjø og Lågen. Han begynte som ganske ung å tegne og å skjære tresnitt. 20 år gammel kom han endelig under kyndig veiledning. To vintre malte han under Hariet Backer og var siden hos Zartmann i København i to år.

I 1902 debuterte han på Statens utstilling. Det fulgte noen år med maling og sult i byen om vinteren og onnearbeid på landet om sommeren.

Fram gjennom årene malte han genrebilder fra bondeliv og skogsliv og dyreliv, noen rene landskap i blant og endelig en del portretter på bestilling. — Blant de siste var et av kirkeminister Chr. Knudsen, et portrett av minister Eckell i London og en rekke lokale størrelser, bl. a. et av avdøde ordfører Allum og portretter av ledende personer i Hedrums Sparebank.

Hans Holmen var en av våre få billedhuggere som arbeidet direkte i stein. Han har laget en rekke monumenter, blant annet Myllarguten på Nordagutu stasjon. Ula-brand-monumentet i Ula og dikterpresten Landstad i Sandar, foruten krigsmonumentet i Hedrum og statuen av Vestfoldhistorikeren Lorens Berg i Kodal.

Bilde 15: Fra Østlandsposten 18. august 1958.

Eksempler på kunsten til Hans Holmen

Gunnar Gallis skriver i gruppa *Andebu i gamle dager* på Facebook:

«Maleren og billedhuggeren Hans Holmen var «venn av huset» som det heter, her i gamle dager, for omtrent 100 år siden. En gang han var på besøk her ble han inspirert til å male faren min, Odd og broren, onkel Arne da de lekte ute og laget store snøballer til en snømann. Maleriet har vi hengende på veggen i stua. Samme dag tok også bestefaren min, Kristian, foto av guttenes lek. Legger ved begge deler.»

*Bilde 16: Odd og Arne Gallis lager snøball, malt av Hans Holmen.
Avfotografert av Gunnar Gallis.*

Bilde 17: Odd og Arne Gallis lager snøball, bilde tatt samme dag som motivet til maleriet i forrige bilde. Bildet er tatt i ca. 1916-17. Foto: Kristian Gallis.

Bilde 18: Odd Gallis, tegna av Hans Holmen. Avfotografert av Gunnar Gallis.

Gunnar Gallis forteller videre: «Ved et tidligere besøk laget Holmen denne tegningen. Det er faren min, Odd som er motivet. Det ble fortalt at Holmen grep et halvbrent vedtre i ovnen og laget denne tegningen med et kullstykke på et blunk. Moro å ha i ettertid, når vi har historien som hører med bildet.»

Bilde 19: Amanda Pauline Liverød (f. Jensen), mala av Hans Holmen. Avfotografert av Gerd Liverød Hagen.

Gerd Liverød Hagen skriver: «Om Hans Holmen kom jeg til å tenke på dette maleriet som min bestemor (farmor) satt modell for; Amanda Pauline Liverød (f. Jensen), f. 1884, d. 1960. Det står dessverre ikke noe årstall på det. Bestemor og bestefar bodde i Tveitan-Heia 1935 – 1953, altså der vi bor nå – rett i nærheten av Hans Holmens «landsted». Stedet der oppe blir her i bygda fortsatt kalt Holmens hytte. Maleriet er nå hos min fetter på Gjerstad.»

Bilde 20: Hans Holmens gravmonument over Kristian og Agnes Gallis er nesten ferdig. I bakgrunnen kan en skimte et utkast som ikke ble brukt videre. Begge døde i 1939, gravmonumentet står fortsatt på Andebu kirkegård. Foto: Odd Gallis.

Bilde 21: Lorens Berg-monumentet blir avslørt 31. august 1952. Kunstneren var naturlig nok Hans Holmen. Monumentet står fortsatt på plassen sin ved Gallisvannet i Kodal. Foto: Odd Gallis.

Bilde 22: Planleggingsskisse av gravmonumentet over Anton og Idde Martine Bjørndal. Anton Bjørndal døde sist av dem to, høsten 1939, og monumentet ble satt opp etter dette. Det ble sagt om dette monumentet av sambygdinger at de var «veldig like seg». Se også bildet av det ferdige monumentet i kapitlet om Hans Holmen.

Torbjørn Hallenstvedt forteller

Torbjørn Hallenstvedt skreiv som pensjonist en stor og grundig biografi om faren sin, Olav Hallenstvedt. Her kommer det et utdrag fra denne biografien. Det komplette verket er tilgjengelig på nett, under den digitale nye bygdeboka. Les det her: http://andebubygdebok.no/index.php/Olav_Hallenstvedt

Olav Hallenstvedt

Olav Hallenstvedt ble født 15. mars 1905 i Andebu i Vestfold og var tredje sønnen til Anton Edvardsen og Dina Otilde Hallenstvedt. Han vokste opp på gården Hallenstvedt, sammen med fire brødre og seks søstre.

Bilde 23: Anton Edvardsen Hallenstvedt foran Hallenstvedt ca. 1925.

Hallenstvedt er en relativt stor gård, og Olavs far hadde tålig god råd. Det var farens håp at når tiden kom, ville han ha nok til å hjelpe sønnene sine til å få seg egne gårder. Men det gikk ikke etter planen.

I 1928 ble Olavs far erklært konkurs, etter han hadde skrevet under som garantist for sin bror og svigerbror. De hadde lånt penger for å spekulere i aksjer, og hadde mistet alt de eide. Banken ville ha pengene sine, og Olavs far måtte selge gården sin. Familien flyttet til Ambjørnrød, et småbruk som kommunen eide i utkanten av bygda, og der ble de forpaktere.

Hvalfangst

På den tiden var Vestfold senteret for all hvalfangst i Norge. I alt var det 10 000 mann som dro på pelagisk hvalfangst hvert år, og av disse kom 80 % fra Vestfold fylke! Industrien var en stor arbeidsgiver, og meget viktig for lokaløkonomien. I september 1928 fikk Olav jobb på kokeriet *Ørn 2* (senere omdøpt til *Pontos*), som førsteseparator. Jobben besto av å se etter en av separatorene som rensket hvaloljen, og sjekke om kvaliteten på ferdigproduktet var opp til standard.

Hvalfangstflåten seilte ned til feltet i Antarktis om høsten, og kom så tilbake til Norge om våren. Etter at Olav kom hjem om våren, måtte han hjelpe til hjemme på gården.

Olav var på hvalfangst hver vinter inntil våren 1931 (tre sesonger). Verdens hvalfangstflåte lå i opplag over 1931/32-sesongen, på grunn av overproduksjon av hvalolje. Da hvalfangsten startet opp igjen høsten 1932, klarte Olav ikke å få den gamle jobben sin tilbake. Han måtte nå være hjemme i Norge om vintrene og arbeide som tømmerhogger. Det var hardt arbeid, og betalingen var mye lavere enn på hvalfangst. Han ville ut til sjøs igjen!

I 1932 la Olav merke til ei ung jente som hadde flyttet fra østbygda for å tjene i landhandelen på Tolsrød. Hun het Magnhild Skjelland, født 25. mars 1915 på gården Mellom-Holt i Andebu. Far hennes var Kristoffer Skjelland, og mor hennes, Mina, var datter til landhandleren på Tolsrød. Mina hadde dødd i 1924, og Magnhilds far hadde giftet seg igjen. Olav begynte å se mer til Magnhild, og snart hadde de fast følge.

I 1934 solgte Andebu kommune småbruket Ambjørnrød til Odd Gleditsch, en forretningsmann fra Sandefjord, og Hallenstvedt-familien hadde en ny grunneier. Olav og den nye eieren ble gode venner, og Odd Gleditsch kjente mange i Sandefjord. Han hjalp således Olav til å få jobb på et av kokeriene til Anders Jahre.

I oktober 1935 dro Olav på hvalfangst med flytende kokeri *Kosmos*. Han fikk imidlertid ikke stilling som separatør, men måtte nøye seg med jobb som arbeider.

Kvoten ble nådd den 5. mars etter bare 66 dagers fangst og ekspedisjonen losset lasten sin i Tyskland og kom tilbake til Sandefjord den 24. april 1935.

Olavs lønn ble bra. Han følte at nå var han igjen på det rette sporet, så i september 1936 forlovet han seg offisielt med

Magnhild! Med et sunt finansielt grunnlag, *Bilde 24: Forlovelsesbildet til Magnhild Skjelland og Olav Hallenstvedt, september 1936.* begynte de

nyforlovede å se etter et sted å bo. Magnhild la merke til at en av Lerskallgårdene, midt i Andebu, var til salgs, og dro over for å se på stedet sammen med Asta Larsen. Gårdens selger var Olavs fetter Henrik Torp, og da Henrik hadde arvet farsgården sin, så hadde han flyttet tilbake dit. Olav kjøpte Lerskall høsten 1936 for 13 000 kroner, og finansierte gårdskjøpet slik:

• Overtok gjeld fra Henrik Torp	kr 8433
• Lån fra vennen Odd Gleditsch	kr 2567
• Betalte kontant	kr 2000

På høsten 1936 dro Olav igjen ut på hvalfangst med *Kosmos*. For sesongen 1936 – 37 hadde Norge og England blitt enige om en fangsttid på 90 dager, løpende fra 8. desember til 7. mars. Antallet hvalbåter ble satt til sju for *Kosmos*, samtidig som at kvoteprinsippet ble oppgitt. *Kosmos*-ekspedisjonen besto i sesongen 1936 – 37 av *Kosmos* og hvalbåtene *Kos IV*, *VII*, *IX* og *XVII – XX*. For *Kosmos*-ekspedisjonen ble fangstresultatet for denne sesongen 115 605 fat hvalolje og 1747 fat spermasettolje som ble losset i Hemixen, nær Antwerpen i Belgia, på veien hjemover.

I Andebu tjente Magnhild sin siste vinter i butikken på Tolsrød, mens Lerskall stod tomt.

Bilde 25: Bryllupsbilde. Fra venstre Olavs søster Astrid og ektefelle Jørgen Sommerstad. Magnhild og Olav Hallenstvedt. Magnhilds bror Arne Skjelland og ektefellen Hjørdis

Olav kom tilbake til Sandefjord den 22. april 1937, og med hjelp fra sin yngre bror, Jørgen, satte i gang med å pusse opp husene på Lerskall både innvendig og utvendig. Magnhild og Olav ble gift den 23. juni 1937 (Sankthansaften) på Sørenskriverkontoret i Tønsberg, og flyttet inn på Lerskall som nygifte.

Red. anm: Vintrene '37/'38 og '38/'39 er Olav Hallenstvedt på hvalfangst. Somrene er han hjemme på Lerskall og jobber på gården. Han reiser ut 5. oktober 1939 med hvalkokeriet Kosmos og ender som mange andre hvalfangere uten mulighet å komme hjem etter at Norge blir okkupert. Han må flykte med skipet sitt fra Dakar på begynnelsen av krigen, han jobber i Halifax i Canada og Louisiana, Port Washington og Brooklyn i USA under krigen, men disse beskrivelsene tar 160 sider og får ikke plass i årsskriftet. Vi tar opp tråden da han kommer hjem til Norge noen måneder etter freden høsten 1945.

Hjemkomsten etter krigen

Stavangerfjord forlot New York og kom via Halifax og Kirkwall til Bergen 30. september. Den dro fra Bergen dagen etter, og seilte så langs Sørlandskysten. Båten var innom Stavanger og Kristiansand, og endelig kom de til Oslo den 2. oktober 1945.

Det var forbi med alle de ville feiringene i Oslo hver gang utenlandsnordmennene kom tilbake til fedrelandet. Det var likevel mange som hadde møtt opp, men velkomsten hadde en heller dårlig bismak i munnen. Oslodokkerne var i streik og båtmannskapet måtte selv hoppe i land for å fortøye båten! Under krigen hadde dokkarbeidere blitt godt betalt av tyskerne, og de hadde blitt ordentlig bortskjemte. Nå da tyskerne ikke var sjefer lenger, måtte de nøye seg med normale lønninger, og det likte de ikke. Inntrykket de som kom hjem fikk, var at disse nordmennene heller ville ha tyskere i landet! Etter en slik dårlig mottagelse kunne ikke Olav fordra dokkarbeidere resten av livet.

Etter at de hadde gått i land, måtte Olav vente litt på ekstrabagasjen sin (skipssekken), og deretter komme seg over til Vestbanen. Han kom fram til Magnhild på Lerskall sent den 2. oktober 1945. Det var da nesten seks år siden han hadde sett henne sist.

Tilbake på hvalfangst

Olav fikk seg et sjokk da han kom hjem til Norge. Han kom fra USA med en overflod av varer, til et land der alt manglet. Tyskerne hadde kjørt landet helt ned på felgen, og levestandarden var nå lavere enn da han dro av sted seks år tidligere.

Den eneste gode nyheten var at Magnhild hadde greid seg godt mens han var borte. Gården hadde gitt henne alt hun trengte av mat (melk, kjøtt, poteter, korn osv.), og til og med nok til å hjelpe noen av slektningene sine. Mange folk bød seg også til å hjelpe til på gården, mot å få mat for dagen og litt ekstra.

Olav hadde igjen kommet for sent fram til å være med på hvalfangst den vinteren. Han bestemte seg for å hugge ved for å tjene penger, men for det trengte han en hest. I oktober kjøpte Olav en vestlandshest fra svogeren Jørgen Sommerstad for 2500 kroner.

Hesten het Blakken, men dette var en dårlig handel.

Bilde 26: Olav og Blakken på Døvle i Arnadal, mars 1946.

Hesten hadde blitt herpesert med av en tidligere eier, og hadde en tendens til å «fly ut». En kunne ikke stole på at hesten ville stå stille, og det var vanskelig å arbeide med han. Olav ble, imidlertid, snart vant til lynnet til Blakken, og hogg i skogen hele den vinteren.

Bilde 27: Magnhild, med sønnen Torbjørn, tidlig i september 1946. Olav tok med bildet ut på hvalfangst.

Sommeren 1946 arbeidet Olav på gården, og den 27. august fikk Magnhild en sønn som fikk navnet Torbjørn. Olav hadde bestemt seg for å dra ut på hvalfangst igjen vinteren 1946 – 47, men var hjemme lenge nok til at han fikk med seg dåpen til sønnen sin, 15. september 1946.

Den 19. september 1946 mønstret Olav på hvalkokeriet *F/F Empire Victory* som 2. koker. Kokeriet eides av The Union Whaling Company i Durban, Syd-Afrika, men var bemannet av norske hvalfangere. Skipet hadde blitt bygd i 1937 som hvalkokeriet *Unitas* ved AG Wesers skipsverft i Bremen for Unitas Deutsche Walfang GmbH, Hamburg. Skipet hadde to sesonger for Tyskland før krigen, men måtte ligge i opplag i Flensburg mens krigen varte. Kokeriet ble tatt av De allierte styresmaktene i 1945, og døpt om til *F/F Empire Victory*.

Olav kom hjem fra hvalfangst 24. mai 1947, og han hadde da tjent 5435 kr på sesongen. Hyrekontrakten hans hadde vært:

Lønn	410 kroner/måned
Overtid	2,00 kroner/time
Krigstillegg	250 kroner/måned
Fangstandel	0,0274 kroner/fat olje

Det er interessant å se at han fremdeles ble betalt krigstillegg. Antagelig var dette fordi det fremdeles var fare for at skip skulle gå på miner fra krigens dager.

Olav var hjemme på Lerskall sommeren 1947, men dro igjen ut på hvalfangst med *F/F Empire Victory* 3. september. Han kom tilbake til Norge 15. mai 1948, og det ble hans siste hvalfangsts sesong. Han hadde ikke likt seg på *Empire Victory*, men han hadde tjent godt med penger. Olav hadde nå nok til å betale resten av gjelden på Lerskall. Han tilbakebetalte 10 100 kr, og var derved skyldfri.

1950-tallet

De neste tolv årene hogg Olav tømmer i skogen om vinteren, og arbeidet på gården om sommeren. Det var typisk et par kuer og noen griser i fjøset, en hest på stallen og 20 høner i hønehuset. Melken ble sent til meieriet i Tønsberg med melkebil, og slakter Aspelin på torvet i Tønsberg tok seg av slaktedyrene. Det var en idyllisk tilværelse, men det var lite med penger i huset.

Blakken fikk kolikk i 1954, og det ble hans bane. Til erstatning kjøpte Olav en flunkende ny traktor våren 1955. Det var en liten grå Ferguson TE20, en legendarisk traktortype i Norge. Den hadde hydrauliske løftestenger bak, og var spesielt egnet til små norske gårdsbruk.

Samme året gikk Olav over til å fore opp kalver til slakt. Ei ku ble beholdt, men melken ble heretter bare benyttet til husbruk. For å få mer høy til dyra, begynte han å forpakte jordene til naboen Ole Berg, på Berg.

Olav beholdt traktoren bare et par år. Den hadde bensinmotor og han syntes den var for dyr i drift. På våren 1956 kjøpte han hesten Brun på Skatvedt. Den het egentlig «Jarlsbergbrun» og hadde vært traver. Han var en gjelding (vallak), og hadde et yndelig temperament. Brun var intelligent og rolig, og fant aldri på noen spillopper slik som Blakken hadde gjort. Olav var veldig glad i hesten, og den ble nesten hans kjæledegge. Ferguson ble solgt til Myre i Høyjord litt senere.

Etter hvert som det dro utover på 50-tallet ble det klart at den lille gården og litt skogarbeide om vinteren ikke kunne brødfø Olavs familie. Løsningen kom i 1959 da anleggsarbeidet for det nye oljeraffineriet på Slagentangen begynte. Der var det et stort behov for arbeidskraft, og Olav fikk seg jobb. Anleggssfirmaene arrangerte rutebiler helt fra Andebu for å frakte inn alle de arbeiderene de trengte.

Faste inntekter

Olav begynte på Slagentangen i september 1959, først for Bugge & Krogh Hansen, og deretter for Bechtel Sverdrup Norge, et amerikansk firma. Betalingen var god, og Olav likte å ha fast lønning. Arbeidet der varte til slutten av oktober 1960. Etter som arbeidet på Slagentangen dabbet av, fant Olav en ny jobb ved skipsverftet i Tønsberg. Med den erfaringen han hadde fått i Liverpool, Nova Scotia, fikk han jobb som stillasbygger på Kaldnes Mekaniske Verksted. Han begynte i midten av desember 1960. Mange i Andebu arbeidet der, og det gikk spesiell rutebil direkte til Kaldnes.

I 1960 ble Olavs sønn ferdig på folkeskolen i Andebu og begynte på videregående skole i Tønsberg. Han sto også til konfirmasjon i Andebu kirke, med et stort familieselskap på Geirastadir turisthytte etterpå.

To år senere feiret Olav og Magnhild sølvbryllupsdagen hjemme på Lerskall. I de 25 årene de hadde vært gifte hadde Olav vært borte fra Magnhild en tredjedel av ekteskapet. Dette var ikke uvanlig blant hvalfangere.

Bilde 28: Sølvbryllupsdagen på Lerskall, 1962: Foran: sønnen Torbjørn med Magnhild og Olav. Bak: Forlovere Jørgen og Astrid Sommerstad, Hjørdis og Arne Skjelland.

På grunn av at Olav nå hadde en fast inntekt, bestemte han å slutte med forpaktninga på Berg. Husdyrbeholdningen ble redusert, slik at Magnhild lett kunne greie å stelle med dem uten noe hjelp. Det eneste arbeidet Olav nå hadde på gården var å gjøre høyonna sammen med Magnhild, Torbjørn og hesten Brun.

Den 26. mai 1964 var det Bruns tårn til å få kolikk, og til slakteriet bar det. Dette gikk hardt inn på Olav. Hesten var hans nære venn, og den ble dypt savnet. Den sommeren fikk han låne Bruna til svigerfaren på Holt, for å få inn høyet.

Som erstatning for Brun, så Olav seg igjen om etter en traktor. Han fikk greie på at et av anleggsfirmaene på Kaldnes hadde en Massey Ferguson 35 dieseltraktor til salgs, og den kjøpte han for kr 7500. Dette viste seg igjen til å være et dårlig kjøp. Traktoren var økonomisk å kjøre, men var veldig vanskelig å få startet. For å få den til å gå i gang måtte en spraye startgass inn i luftinntaket.

Bilde 29: Magnhild pynter på lasset før traktoren med fullastet høysvans kjøres inn på låven.

Olav fortsatte på Kaldnes resten av 60-tallet, og drev med høy om somrene. Sønnen Torbjørn begynte på universitet i Skottland høsten 1966, og kunne ikke lenger hjelpe til hjemme på gården. I 1968 ble det slutt med ku på båsen, og høyet ble brukt bare til stuteoppdrett.

Våren 1970 hadde Olav leid en snekker for å skifte stuegulvet på Lerskall. Mens Olav lempet jord og stein ut av kjelleren, overanstrengte han ryggen sin og fikk isjias. Reisen han og Magnhild hadde planlagt til sønnens avslutning fra universitetet i Edinburg måtte avlyses. På grunn av den dårlige ryggen,

bestemte Olav seg for å slutte med gårdsdriften, og forpaktet bort jordene til naboen, Kristian Stålerød.

Olav hadde begynt å motta en liten sjømannspensjon i 1969. Denne pensjonen økte betydelig i 1970, etter krigsseilasene ble inkludert (han hadde mer enn 150 måneder anerkjent seiling). Endelig fikk Olav og Magnhild noe igjen for alle de årene de hadde vært borte fra hverandre.

Olav og Magnhild kom til Edinburgh sommeren etter for å besøke sønnen. Han var nå sivilingeniør og hadde stilling som broingeniør i Det britiske vegvesenet. Han hadde også møtt ei jente, og Olav og Magnhild ble vist rundt Edinburgh og omegn av hennes foreldre, David og Elizabeth Wright.

Bryllup og begravelse

Den 15. mars 1973 giftet sønnen Torbjørn seg med Eileen Wright i Cannongate Kirk i Edinburgh. Olav og Magnhild kom over til bryllupet, og besøkte også huset de nygifte hadde kjøpt. Det var en tomannsbolig i Penicuik, en liten by halvannen mil syd for hovedstaden.

Utpå høsten ble Magnhild alvorlig syk og innlagt på sykehuset i Tønsberg til observasjon. Hun døde der uventet tre dager senere, den 10. september 1973, 58 år gammel. Magnhild ble gravlagt på Andebu kirkegård, 15. september 1973.

Bilde 30: Bryllupsbildet til Torbjørn og Eileen Hallenstvedt.

Magnhilds død kom som et stort sjokk for Olav. Han var ti år eldre enn henne, og at hun skulle gå bort først, var helt uventet. Julen 1973 fløy

han over til sønnen og svigerdatteren i Penicuik, og var hos dem en måned. Oppholdet ble til stor hjelp for han, og han kom seg til hektene igjen før han dro tilbake til Lerskall. Han måtte nå venne seg til å stelle for seg selv. Erfaringen fra hvalfangsten ble til stor nytte.

Han solgte traktoren til broren Jørgen sent i 1973, og året etter overførte han gården til sønnen Torbjørn. Samme året sluttet han på Kaldnes, og ble fulltidspensjonist.

Pensjonistårene

De neste tolv årene tilbrakte Olav hjemme på Lerskall. Han levde et aktivt liv med besøk til slektninger og venner. Han reiste ofte på besøk til sønnen, først til Skottland og senere til Chelmsford i England.

Han så mange severdigheter i London og syd-England, og kunne så fortelle alle om det han hadde sett når han kom tilbake til Andebu. Sønnen og svigerdatteren kom også over minst en gang i året for å besøke han på Lerskall, og ta han rundt til familien.

Bilde 31: Olav ved Tower Bridge i London i august 1976.

I 1980 ble Olav tildelt Krigsmedaljen og Deltagermedaljen for sin innsats under krigen. Disse ble rammet inn og hengt på veggen. Han feiret også 75-årsdagen samme året med et stort familieselskap på et selskapslokale i Tønsberg.

Olav ble alvorlig syk i desember 1984. Sønn og svigerdatter kom over fra England for å være sammen med han den siste jula. Han ble lagt inn på sykehuset i Tønsberg 29. desember, men overført til Andebu pleiehjem etter nyttår. Han døde der 30. januar 1985, seks uker før han ville ha fylt 80 år.

Den 5. februar ble han gravlagt ved siden av Magnhild på Andebu kirkegård. En gravstøtte markerer nå hans siste hvilested.

Bilde 32: Gravstøtten over Olav og Magnhild Hallenstvedt på Andebu kirkegård.